

Arven etter Sayyid Qutb

- En kvalitativ studie av Qutbs innflytelse av Hamas

Eirik Gulowsen Wibe

Bachelor i Militære studier, ledelse og landmakt

Emne fordypning

Krigsskolen

2018

Antall ord: 9517

Denne siden er blank med hensikt

Linderud, april 2018

Eirik Gulowsen Wibe

Sammendrag

Bakgrunnen for denne oppgaven er knyttet til nyere utsagn fra den sunni-muslimske motstandsbevegelsen, Hamas, om å starte et nytt opprør mot israelsk okkupasjon. Formålet med oppgaven er å undersøke om Hamas sitt grunnlagsdokument, Charteret av 1988, inneholder en islamistisk ideologi lik den Sayyid Qutb representerer. Oppgaven undersøker Qutbs politiske program fordi han har stor innflytelse innen sunni-muslimsk islamisme. Dette vil kunne si noe om rasjonale Hamas har for legitimering av væpnet Jihad som virkemiddel i et opprør. Oppgavens tilnærming er basert på en teoretisk antagelse om at dette stemmer og sammenligner derfor Qutbs islamisme med Charteret av 1988. Oppgaven viser at Charteret av 1988 innehar klare spor av Qutbs islamisme. Samtidig ligger det klare forskjeller i nasjonale og globale ambisjoner. Oppgaven gir dermed innsikt i årsakene for militante sunni-islamistiske opprør fordi den finner igjen spor av Qutbs politiske program i grunnlagsdokumentet til Hamas. Basert på Qutbs innflytelse innen sunni islamismen, er det mulig å teoretisk generalisere dette til andre sunni-muslimske opprørsgrupper som også omfavner den politiske ideologien islamisme.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	IV
1 Innledning	1
1.1 Problemstilling.....	2
1.2 Avgrensninger.....	3
1.3 Begrepsavklaring	3
1.4 Disposisjon.....	4
2 Metode	4
2.1 Metodevalg og metodekritikk	4
2.2 Kildevalg og kildekritikk	6
3 Sayyid Qutb	7
3.1 Qutbs innflytelse	7
3.2 Qutbs program	8
3.2.1 Jahiliyya	9
3.2.2 Hakimiyya.....	11
3.2.3 Jihad	13
3.2.4 Qutbs program oppsummert	14
4 Charteret av 1988 og Qutbs program	15
4.1 Jahiliyya: Israel og Sionistene	15
4.2 Hakimiyya: Den islamske staten Palestina	17
4.3 Den fjerde Jihad: Militær og Hellig krig.....	20
5 Konklusjon	23
6 Videre forskning	24
7 Litteraturliste	25

1 Innledning

6 desember 2017 uttaler den amerikanske presidenten Donald Trump: ”I dag anerkjenner vi det åpenbare. Jerusalem er Israels hovedstad” (Rønneberg, 2017). Uttalelsen vekker naturligvis reaksjoner hos israelernes palestinske motpart, spesielt hos Hamas, som uttalte følgende dagen etter: "This Zionist policy supported by the US cannot be confronted unless we ignite a new intifada..." (Sanches, 2017).

Intifada er et arabisk uttrykk for opprør eller motstand. Opprør defineres som en organisert, langvarig, politisk-militær kamp designet for å svekke kontrollen til en legitim myndighet, okkupasjonsmakt, eller andre politiske autoriteter (The U.S. Army , 2007, s. 2). Intifada ble første gang brukt om det palestinske opprøret mot Israels militære styrker på Gaza og Vestbredden fra 1987 til 1993. Det har også blitt brukt om andre muslimske opprør i Midtøsten, som for eksempel opprøret mot okkupasjonsmakten i Irak i 2003 (Leraand & Jensehaugen, 2018).

Hamas ble opprettet av Det muslimske brorskapet i intifadaen av 1987. Opprettelsen markerte begynnelsen på en politisk veksel blant de islamistiske kreftene på Vestbredden og Gaza i kampen mot Israelsk okkupasjon (Abu-Amr, 1993, s. 5). Hamas har siden opprettelsen stått bak væpnede angrep mot sivile og militære mål i Israel, gjennom spesielt terroraksjoner og rakettskyting. Hamas er av denne grunn betraktet som en terrororganisasjon av mange land (Jensehaugen, 2018), på lik linje med de islamistiske organisasjonene al-Qaida og IS (U.S. Department of State, 2018).

Selv om Hamas ble et politisk anerkjent parti i den palestinske stat i 2006, hvor den militante tilnærmingen mot Israel er betydelig moderert (Wintour, 2017), representerer utsagnet fra desember 2017 (Sanches, 2017) en retorikk som minner om deres tidligere politikk. I hovedsak fordi de kaller på en ny intifada.

Hamas har hatt en helt klar nasjonal agenda for sine opprør, i likhet med andre islamistiske organisasjoner som for eksempel Hezbollah i Libanon og den kanskje mindre kjente Den rene hæren i Kashmir (Mozaffari, 2011, s. 178). Høyst sannsynlig vil også en ny intifada ha en slik agenda. Et interessant aspekt er om de på sikt også deler den mer globale agendaen som for eksempel islamistene i al-Qaida har (Stenersen, 2018). På dette

vis blir det interessant å se om Hamas' politikk viser til fellestrekk med andre militante islamistgrupper og deres opprør. En måte å finne ut dette på er å se om deres grunnlagsdokument, Charteret av 1988, viser til samme politiske ideologi som islamismen. Ettersom Sayyid Qutb anses som den viktigste islamistiske teoretikeren i vår tid (Sørensen, 2012, s. 181), er det relevant å analysere om de følger den samme politiske ideologien.

Oppgaven fokuserer på en islamistisk tenker fra midten av 1900-tallet og en muslimsk motstandsbevegelse som var på sitt mest ekstreme for 30 år siden. Temaet er relevant, ikke bare fordi nye utfordringer og spørsmål sannsynligvis vil fremkomme etter USAs anerkjennelse av Jerusalem som Israelsk hovedstad, men også fordi det er sannsynlig at fenomenet islamisme vil følge Vestlige makter i fremtiden, som et resultat av politiske interesser i Midtøsten. Det oppfattes som rimelig å påstå at det vil komme nye militære konflikter i denne regionen i fremtiden. Forståelse for årsakene bak militante muslimske opprør er relevant for norske offiserer, fordi vi inntil videre bidrar med militære styrker i Midtøsten. På den måten blir det nyttig for planlegging og utførelse av operasjoner, nå og i fremtiden.

1.1 Problemstilling

Hensikten med oppgaven er å finne svar på hvordan Hamas er påvirket av islamismen som Qutb representerte. Dette vil kunne bidra til å gi innsikt i årsakene for militante sunni-muslimske opprør. Islamisme er også et tema som er lite belyst i Krigsskolens strategi-undervisning, til tross for at Norge har deltatt i NATO operasjoner i flere muslimske land, mot blant annet islamistiske opprørsgrupper som for eksempel IS og al-Qaida. Ved å analysere Charteret av 1988, utforsker oppgaven hvor dypt islamismen sitter i den sunni-muslimske motstandsbevegelsen Hamas, herunder hvilke rasjonale den har for legitimering av væpnet Jihad som virkemiddel. Følgende problemstilling legges derfor til grunn:

Hvordan kan man se spor etter Sayyid Qutbs islamisme i Hamas' charter av 1988?

For å lettere besvare problemstillingen vil jeg svare på følgende delspørsmål: Hvorfor ta utgangspunkt i Qutb for å forstå islamistisk ideologi i Hamas sitt charter av 1988? Hva er hans program og hvordan skiller dette seg fra den mer generelle islamismen? Hva er det med Charteret av 1988 som minner om Qutbs program?

1.2 Avgrensninger

Hamas er bare én av mange militante sunni-muslimske opprørsgrupper. For å beskrive Qutbs påvirkning av én slik organisasjon vil sammenstillingen med Hamas' Charter derfor også kun representere én virkelighet. En studie av hva for eksempel den palestinske gruppen Islamsk jihad eller al-Qaida nettverket legger til grunn for sin legitimering av opprør, vil kunne bidra til å styrke forståelsen for de bakenforliggende årsaker ytterligere. Det vil ikke undersøkes i denne oppgaven på grunn av tid og omfang.

Det er mange ord og handlinger som kan sies å representere Hamas. Jeg har valgt å se på charteret av 1988 og dets innhold. Særlig fordi det er et grunnlagsdokument for deres praksis, men også fordi det er det mest tilgjengelige dokumentet som kan gi indikasjoner på organisasjonenes påvirkning av Qutb. Jeg utelater å se på hans innflytelse hos grunnleggerne av organisasjonen og deres offentlige uttalelser, fordi omfanget av oppgaven blir for stort. Det ville imidlertid gitt studien mer tyngde.

Det er viktig å presisere at Charteret ble utgitt for 30 år siden og selv Hamas kan utvikle seg i takt med omverdenen. I september 2017 publiserte Hamas et nytt charter hvor de bevisst og helt eksplisitt går bort ifra sin opprørske retorikk, da de i større grad ønsker å representere Palestina som en legitimt politisk part, i det minste offentlig. Et innblikk i det nye Charteret og dets offentlig omtale (Wintour, 2017), indikerer at Hamas ønsker å moderere seg betydelig sammenlignet med Charteret av 1988. Allikevel utgjør prinsippene og målene uttrykt i Charteret av 1988 fortsatt en viktig basis for å forstå Hamas og deres ideologi (Gleis & Berti, 2012, s. 135). Charteret av 1988 har vært styrende i årene fram til 2017, og er derav også det mest omtalte og tilgjengelige grunnlagsdokumentet for å forstå bevegelsens teoretiske grunnlag.

1.3 Begrepsavklaring

Islamisme i generell forstand kan defineres som; en politisk ideologi basert på en tolkning av Islam. Den legitimerer seg med Islam, men har også, på lik linje med andre ideologier, sine forestillinger om hvordan samfunn bør styres og organiseres (Sørensen, 2012, s. 172). Sammenfattende karakteriseres ideologien med følgende trekk: Den forkaster vestlige sekulære verdier. Den kjemper mot alle former for det den oppfatter som vantro. Den er dermed også fiendtlig innstilt overfor muslimer med en annen tolkning av islam.

Den har som sitt overordnede mål å etablere en ren islamsk stat, styrt av sharialover (Sørensen, Hagtvet, & Brandal, 2016, s. 18).

Sionisme gjenkjennes som en form for jødisk nasjonalisme. Bevegelsen hevder at det jødiske folk utgjør en etnisk gruppe med rett til det historiske området Palestina og Jerusalem. Før anerkjennelsen av Israel i 1948 handlet det om å vende tilbake til sitt hjemland. I moderne tid knyttes bevegelsen til utvikling og beskyttelse av den jødiske staten Israel (Groth, 2018).

1.4 Disposisjon

Kapittel 2 begrunner oppgavens metodevalg for å svare på problemstillingen og kritikk av disse. Her begrunnes også kildeutvalget og eventuelle svakheter med dette. Kapittel 3 redegjør for hvorfor Qutb er sentral, og de tre mest sentrale konseptet i hans program. Programmet kan ses som kjernen i Qutbs islamisme og utgjør det teoretiske grunnlaget for analysen. I kapittel 4 undersøkes det i hvilke grad Hamas sitt Charter innehar fellestrekk med det teoretiske grunnlaget. De mest sentrale funnene fremlegges i konklusjonen.

2 Metode

2.1 Metodevalg og metodekritikk

For å svare på problemstillingen trekker oppgaven frem et utvalg av Charterets innhold og sammenligner dette med Qutbs politiske program. En slik sammenligning vil gi et nyansert bilde av hva som er likt og ulikt med islamismen Qutb representerer. Utvalget baseres på det anerkjente forskere innenfor tematikken trekker frem som sentralt ved Charteret. Dette kan være både indirekte og direkte tilknytninger til Qutbs politikk.

Med bakgrunn i at oppgaven undersøker et komplekst sosialt fenomen, anvendes samfunnsvitenskapelig fremgangsmåte (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 25). Fordi oppgaven undersøker og fortolker Charterets innhold ved å se etter spesielle kjennetegn, anvendes kvalitativt metode (2016, s. 26). Oppgavens bakgrunn og hensikt legger opp til en teoretisk generalisering. Dette fordi oppgaven, ved å se på én case, danner en mer generell teori av hvordan virkeligheten kan se ut, og hvordan andre fenomener tilknyttet Qutbs islamisme kan henge sammen (Jacobsen, 2005, s. 96). Hvorvidt den teoretiske generaliseringen som gjøres i denne oppgaven er gyldig i praksis,

er vanskelig å slå fast, fordi den tar utgangspunkt i kun én case og med tilhørende lesing av dokumenter (Jacobsen, 2005). Styrken til et slikt dybde-design er imidlertid også knyttet til teoretisk generalisering (Jacobsen, 2005, s. 97). Dybde-design bidrar til å utvikle mer generelle teorier om for eksempel Qutbs islamisme og dets utbredelse, og som senere kan nyanseres og konkretiseres til andre mer spesifikke undersøkelser.

For å belyse problemstillingen tar studien utgangspunktet i at oppgaven skal gå i dybden på fenomenet islamisme. Med dybde menes hvordan oppgaven søker å nærme seg fenomenet for få frem mest mulig nyanser (Jacobsen, 2005, s. 87). Ved å gå i dybden forsøkes det å skape en helhetlig forståelse for Qutbs islamisme og Charteret av 1988. Innenfor et slikt dybde-design (intensivt design) passer Case-studie godt (Jacobsen, 2005, s. 90), fordi det sentrerer fokuset mot én spesiell enhet (Qutbs islamisme). Videre, egner Case-studie seg godt fordi problemstillingen fordrer at det tas tak i hvordan samspillet mellom kontekst og undersøkelsenheten er (Jacobsen, 2005, s. 90), det vil si mellom Charteret og Qutbs islamisme. Siden Qutbs islamisme kan ha en relativt vid betydning, avgrenses enheten til å omfatte de tre mest gjennomgående konseptene i hans politiske program.

Oppgavens analyse tar videre utgangspunkt i en teoretiske antagelse (Johannesen et al., 2016, ss. 212-213) om at Charteret av 1988 kan vise tegn til Qutbs islamisme. Derfor kombineres casedesignet med mønstermatching. Mønstermatching er en måte å knytte data til den teoretiske antagelsen (Johannesen et al., 2016, s. 211). Mønstermatching nyttes for å se etter likheter og ulikheter mellom analyseenheten, Charteret av 1988, og casen, Qutbs islamisme. Teoretiske antakelser fungerer som en brille forskeren har på seg når han analyserer datamaterialet (Johannesen et al., 2016, s. 213). Dette vil bidra til å gi retning og struktur i analysen. Begrepet *hvordan* er også nyttet i problemstillingen for å gjøre analysearbeidet lettere (2016, s. 214). En risiko med dette er at oppgavens fokus får overvekt på likheter, da den teoretiske antagelsen allerede er basert på at likheter finnes. At ulikheter overses fordi de ikke oppfattes som viktige for sammenligningen vil svekke oppgavens relabilitet. Dette er forsøkt unngått ved å samtidig trekke frem kilder som indikerer en slik ulikhet. Denne risikoen vil også forebygges ved å fokusere på avgrensede faktorer for sammenligning.

De avgrensede faktorene i denne oppgaven er de tre konseptene: *Jahiliyya*, *Hakimiyya*, og *Jihad*. I de sentrale kildene som teoridelen vektlegger, brukes de tre konseptene for å

beskrive Qutbs politikk (Sørensen, 2012; Toth, 2013; Vogt, 2004). Siden Qutbs politiske program ikke er nedskrevet spesifikt i ett dokument, men står mer som et generelt program i hans utgivelser, har det vært nødvendig å sammenfatte og konkretisere i en egen teoridel.

Forskeren vil påvirkes av subjektive forhåndsoppfatninger, fordi tolkningen av data er avhengig av forforståelsen (Johannesen et al., 2016, s. 34). Forforståelsen er helt nødvendig for å forstå virkeligheten, men vil påvirke hva og hvordan jeg tolker og vektlegger det observerte datagrunnlaget (2016, s. 35). Min forforståelse til oppgavens tematikk er basert på vestlig militær utdanning på Krigsskolen og annen mediedekning. Det vil si at jeg undersøker et tema som i utgangspunktet ligger utenfor egen politisk, religiøs og kulturell tilhørighet, noe som betyr at jeg aldri vil få den fulle forståelsen. Jeg er derfor bevisst at datamaterialet som er innsamlet nødvendigvis påvirkes av egen forforståelse (2016, s. 34). Det er derfor søkt aktivt etter informasjon som ikke stemmer med denne forforståelse.

2.2 Kildevalg og kildekritikk

Oppgavens datainnsamling baseres på dokumentstudier. Et søk i de største søkemotorene viser at det eksisterer mye forskning på tematikken. Dokumenter genereres med et spesifikt saksforhold, ofte rettet mot en spesiell målgruppe (Johannesen et al., 2016, s. 99). Dette har gjort det mulig å innhente spesifikke kilder målrettet til oppgavens tematikk. Et dokument sier noe om forfatteren, deres virkelighetsforståelse og meninger (2016). Dermed vil et dokument som kilde også kunne ta høyde for forfatterens perspektiver og eventuelle bias. En risiko ved å utelukkende basere kildegrunlaget på dokumenter er at man selv ikke kan observere fenomenet som undersøkes direkte. Oppgaven er derfor utelukkende basert på fagfellevurderte kilder, for å komme så nærme Qutbs islamisme som mulig. Islamisme i sin natur gjør intervjuer og egne observasjoner utfordrende, fordi det innebærer en viss risiko å oppsøke islamistiske miljøer.

Teorikapittelet fremlegger kjernen i Qutbs islamisme, kjent som hans politiske program. Kildegrunlaget for kapittelet er basert på tre hovedkilder. Boken *Milepæler* (2004), er kanskje det nærmeste man kommer Qutbs mest radikale politiske tanker, siden det var denne boken han skrev i sine siste leveår. Utdrag fra den norske oversettelsen til Nora S. Eggen er derfor inkludert i teorikapittelet. Det bemerkes at på grunn av oppgavens

begrensede omfang og bokens kompleksitet, representerer utdragene fra boken bare et begrenset del av innholdet. Dette er en svakhet, fordi en dypere analyse av boken ville gitt et mer nyansert bilde av Qutbs program. Forordet skrevet av Kari Vogt (Vogt, 2004) og innledningen til boken er derfor nyttet aktivt til hjelp for å forstå bokens innhold bedre. Vogt er selv en anerkjent religionshistoriker med islam som hovedfelt (Kværne, 2009). For å komme så nærme som mulig fenomenet Sayyid Qutb er også James Toths bok (2013), *Sayyid Qutb - The Life and Legacy of a Radical Islamic Intellectual*, valgt som kilde. Boken representerer nærhet til feltet, fordi den er et resultatet av et omfattende antropologisk arbeid i Egypt på 90-tallet. Boken er utgitt i 2013 og representerer oppdatert og inngående kunnskap om Qutb. For å plassere Qutb i en større ideologisk sammenheng er også Øystein Sørensens bok (2012), *Islamismen - religion som politikk, politikk som religion*, en sentral kilde. Boken plasserer islamismen som en totalitær politisk ideologi hvor Qutb er en sentral figur. Dette bidrar til å gi teorikapittelet et bredere perspektiv, fordi det plasserer Qutb som nøkkelperson i islamismen som en totalitær ideologi på lik linje med nazismen, fascismen og kommunismen.

I analysen undersøkes Charteret av 1988 ved hjelp av anerkjente forskere på området. Siden hovedparten av kildene er tilknyttet vestlige myndigheter, kan dette svekke kildenes objektivitet. Kildene er allikevel fagfellevurderte og dets forfattere anerkjente, slik at de vurderes fortsatt som troverdige. Hamas utgir lite dokumentasjon om seg selv, og spesielt dokumentasjon som kommenterer Charteret som islamistisk. For å finne slik dokumentasjon kan man se på nyere utgivelser i forbindelse med deres endrede politiske retning etter 2006, noe som er definert utenfor oppgavens ramme.

3 Sayyid Qutb

3.1 Qutbs innflytelse

Det er vanlig å tidfeste startpunktet for moderne islamisme til 1928, da Det muslimske brorskapet ble stiftet av Hassan al-Banna (1906-49) i Egypt. Det skjedde også lignende gjennombrudd i for eksempel Britisk India i 1941 med dannelsen av Sayyid Mawdudis politiske parti Jama'at-i Islami, og den iranske ayatollaen Khomeinis revolusjon i Iran i 1978-79. Disse islamistiske tenkerne er heller ikke de eneste som er sentrale for islamismens utbredelse, og de har sine klare forskjeller, men deres tanker og betydning har likheter som gjør de sentrale for islamismen slik vi ser den i dag (Sørensen, 2012, s.

176). Sayyid Qutb ble plassert som et sentralt medlem av Det muslimske brorskapet først på 50-tallet (Sørensen, 2012; Toth, 2013; Vogt, 2004), og er således en videreutvikler av en allerede etablert ideologi.

Qutb videreutviklet Mawdudis islamistiske ideer i en mer radikal og konsekvent totalitær retning (Sørensen, 2012, s. 180). Hans bok *Milepæler* (2004) anses for eksempel som et raffinert produkt av hans mest radikale tanker, og blir blant annet omtalt som et manifest for Jihad (Roshandel & Chadha, 2006, s. 61). Qutbs betydelige plass innen islamismen er ikke bare et resultat av hans radikale ideer og politikk, men også hans skjebne som martyr (Sørensen, 2012, s. 181). Sammen, mener Sørensen, dette kan ha gitt ham en kraft som nettopp skiller han fra de andre politiske tenkerne. Blant Det muslimske brorskapets mange tusen medlemmer er det naturlig at det ikke bare var i Egypt at Qutb hadde innflytelse.

Det muslimske brorskapet etablerte flere avdelinger rundt om i den arabiske verdenen, blant annet i Palestina. Det muslimske brorskapet i Palestina, som forøvrig omfavner samme islamisme som resten av brorskapet i den arabiske verden, gir en spesiell plass til Sayyid Qutb (Abu-Amr, 1993, s. 6). Ziad Abu-Amr beskriver at Qutb, i kontrast til Hasan al-Banna som var kjent for sin moderasjon, omfavnet konseptet om aktiv motstand mot og nullsamarbeid med den eksisterende orden (1993, s. 6). Dette betyr at det er gjennom Det muslimske brorskapet at Qutb blir relevant for Hamas, siden det er de som oppretter den islamistiske motstandsbevegelsen i 1987.

Qutb hadde altså en kraft innen islamismen som gjorde at han hadde innflytelse helt til den Palestinske motstandskampen. Spørsmålet blir således om denne innflytelsen er videreført til Hamas? Før oppgaven kan analysere sammenhengen med Qutb og Charteret er det videre nødvendig å sammenfatte og konkretisere hva Qutbs islamisme faktisk er.

3.2 Qutbs program

Qutbs program for å frigjøre menneskeheten fra eksisterende samfunnsformer, verdier og politiske system, i første instans Egypt, men også resten av den muslimske verden, og til slutt hele menneskeheten, omfatter tre viktige konsept; *Jahiliyya* eller ignoranse (Hva er galt med verden), *Hakimiyya* eller Guds herredømme (den gloriøse fremtid), og *Jihad* eller aktivisme og kamp, (hvordan gå fra den ene til det andre) (Toth, 2013, s. 123). I det følgende kapittelet vil det redegjøres for de tre.

3.2.1 Jahiliyya

Første setning i Qutbs bok *Milepæler* (2004) er: ”Menneskeheten står i dag på avgrunnens rand” (Qutb, 2004, s. 3). Det begrunnes med at menneskeheten har tapt de verdiene som kan bygge sunn utvikling og fremgang i verden. *Jahiliyya* er et begrep hentet fra Koranen, hvor det viser til den før-islamske tiden. Det kan gjengis med *uvitenhetens tid* eller *hedenskap* (Vogt, 2004). Dagens Jahiliyya krenker Guds suverene autoritet på jorden, fordi Jahiliyya overlater herredømmet til menneskene og ikke Gud (Qutb, 2004, s. 8). Problemet til Qutb er at hele verden lever i en tilstand av Jahiliyya (Qutb, 2004, s. 7). Dette ses tydeligst i Vesten, som han mener ikke lengre har noen verdier å tilføre verden. Siden både det individfokuserte Vesten og det Kommunistiske Østen har feilet, trengs et nytt lederskap i verden (Qutb, 2004, s. 4). For Qutb er dette islam, og Guds herredømme over jorden. Hele menneskeheten har på ny blitt hedninger, slik de var før islam. I den videre oppgaven vil Jahiliyya avgrensnes til Vesten og de muslimske landene, da de sto fremst i fiendebildet.

For Qutb var Jahiliyya den avskyelige, barbariske og onde verden, spesielt den Vestlige sekulære og materialistiske, men også den muslimske – under innflytelse av Vesten (Toth, 2013, s. 125). Det finnes mange karakteristika av Jahiliyya samfunn, men i hovedsak handler det om at de ikke styres eller dømmes etter det Gud åpenbarte for profeten Muhammad i Koranen (Toth, 2013, s. 127). I det videre følger en ytterligere beskrivelse av Vesten og Muslimske land som Jahiliyya samfunn.

Qutb skyldte på Europeisk imperialisme som starten på den Vestlige påvirkningen av muslimene, da spesielt europeisk dominans mot de arabiske land anvendt i henhold til Vestlig kristendom og sekularisme, også jødedom (Toth, 2013, s. 134). Det skal ha startet med Europeiske korstog, men det var spesielt den Europeiske kolonitiden som påførte de muslimske landene Europas sekulære og materialistiske eksempel. I utgangspunktet var Qutb imponert av Vestens økonomiske, materielle og teknologiske fremskritt, men det hjalp lite når de sviktet på de fundamentale områder som verdier (Sørensen, 2012, s. 187), noe islam (i teorien) ikke gjorde. Vestens ekspansjon av sekulære-, materialistiske-, og liberalistiske- verdier var altså starten på Jahiliyya utbredelse, spesielt over den muslimske verden.

Selv om Vesten, med USA og Europa i spissen, hadde influert de muslimske landene, fantes det ingen unnskyldning for muslimene, fordi løsningen allerede var foreskrevet i

Koranen, hvor informasjonen var tilgjengelig for alle (Toth, 2013, s. 126). De burde altså vite bedre. Qutbs avsky mot de muslimske hyklerne var enda større enn mot Sionistene og korsfarerne (2013, s. 146). Det var ikke fordi de ikke trodde på Gud, men fordi de ikke fulgte Sharia, og derav ga de ikke sin fulle underkastelse til Gud og Guds styre (2013, s. 131). Den muslimske verden lot seg påvirke av Vesten. Skylden for denne påvirkningen la han på ettergivenheten til menneskelig lyster, heller enn tilbedelse av Gud. Han var åpen for at enkelte kunne gå seg vill, men da var det de nasjonale institusjonene som skulle få dem på rett vei gjennom håndhevelse av Sharia. Hvis et slikt styre manglet, var det landets herskere sin skyld og deres overgivelse til de samme personlige lystene. Den muslimske verden var på den måten en sentral del av Jahiliyya, fordi muslimene omfavnet Vestens menneskeskapt verdier og levesett, og ikke Guds vei, slik Koranen hadde åpenbart.

Qutb hevdet at siden det ikke lenger kunne sies å være uskyldig uvitenhet blant muslimer, så representerte moderne Jahiliyya en aggresjon mot Gud og Guds herredømme over jorden. Alt som er Jahiliyya blir på den måten ikke bare det motsatte av islam, men et aktivt angrep på islam (Toth, 2013, s. 125). Jahiliyya og islam kunne derfor aldri møtes, blandes, eller finne kompromiss seg imellom. For Qutb var det ingen tvil. Jahiliyya måtte bekjempes og ødelegges, om nødvendig med vold (2013, s. 125). Qutb har eksplisitt formulert bruken av Jihad for å nå sitt mål om verdenomspennende endring, og hans islamisme blir på den måten global. Qutb er en av de få som faktisk legger frem et program for å nå dette målet (Mozaffari, 2011, s. 29). Qutb er mer radikal enn mange andre tenkere på sin tid fordi han påberoper aktiv og voldelig motstand mot alle verdens samfunnstyrer (Sørensen, 2012, s. 198). Det er spesielt denne fiendtlige og aggressive holdningen, spesielt mot de muslimske landene og Vesten, som han bruker til å hjemle mer radikale og militante metoder, noe oppgaven vil komme tilbake til i delen om Jihad.

Menneskeheten står på avgrunnens rand fordi de mister sine verdier. Qutb mener av den grunn at ikke bare de vantro i Vesten, med USA og Europa i spissen, må bekjempes og ødelegges. Noe som for øvrig står i likhet med islamismen generelt. Han står sterkt for at også alle stater og samfunn i verden, til og med den muslimske han selv tilhører, skal lide den samme skjebnen. Qutbs åpner også for bruken av vold som et legitimt middel fordi Jahiliyya ses som et aktivt angrep på islam og dets verdier. Et sentralt spørsmål blir derfor hva det ideelle samfunnet er? Hvor vil Qutb med denne kampen?

3.2.2 Hakimiyya

”Verden trenger et nytt lederskap!” (Qutb, 2004, s. 4). Det er for Qutb bare islam som kan bygge videre på den materielle sivilisasjonen, som kan forsyne verden med nye verdier, og har en gjennomførbar metode. Dette fordi Islam er noe nytt, noe menneskeheten ikke kjenner til eller er i stand til å frembringe selv. Islam er enestående fordi ingen annet menneske blir satt som herre over et annet. Mennesket frigjøres fra å tjene mennesket ved å leve det islamske levesettet, fordi man da bare tjener og adlyder Gud (2004, s. 8). Islam kan imidlertid bare fullbyrde sin rolle ved å realiseres i et samfunn, det vil si en *umma* (2004, s. 5). For Qutb (2004, s. 6) er ummaen en gruppe mennesker som levde det islamske levesettet. Deres liv, forestillinger, livsformer, systemer, verdier og vurderinger springer ut ifra dette. Ummaen har ikke eksistert på mange hundre år, ettersom ingen steder på jorden styres etter sharia. I følge Qutb kjenner Islam bare til to typer samfunn; det islamske samfunnet og jahiliyya-samfunnet (Qutb, 2004, s. 103). For Qutb var det er nå islams tur til å lede menneskeheten, gjennom Gud og hans herredømme.

Hakimiyya oversettes til det engelske *dominion*, som på norsk betyr herredømme. For Qutb var kilden til Hakimiyya Gud, og Gud alene, alt annet hørte Jahiliyya til (Toth, 2013, s. 138). Jahiliyya måtte bekjempes og ødelegges for at Hakimiyya, Guds herredømme, skulle kunne tre frem på jorden (Toth, 2013, s. 125). Hakimiyya var Qutbs idealsamfunn på jorden som helhet, et samfunn der all autoritet hvilte hos Gud, hvor alle menneskene underkastet seg totalt, og fulgte guds lover og forordninger (Sørensen, 2012, s. 187). Før Hakimiyya var etablert ville det nødvendigvis finnes fragmenterte samfunn med rettmessige muslimer. Slike samfunn representerte det gode liv, og skulle frigjøre menneskene fra deres begjær. For Qutb oppsto Islam for å fjerne dette begjæret. Et samfunn i ett med islam skulle skape harmoni for menneskets beste. Målet med Islam blir med det universelt og dets anliggende hele menneskeheten på jorden. På den måten hadde ikke muslimer noe fedreland annet enn landet der sharia råder. Sharia var Guds lover, skapt for å organisere menneskene (Sørensen, 2012, s. 188). Dette betyr at det finnes kun én vei og det er islam. For å komme dit at hele menneskeheten underkaster seg Guds herredømme må menneskehet følge sharia. Sharia fremstår med det som ekstremt viktig for Qutb.

Det eneste muslimene kunne gi sin fulle lojalitet til var det muslimske felleskapet, *ummaen* (Sørensen, 2012, s. 188). Ifølge Toth, brukte Qutb begrepet umma om et hvert

samfunn som anerkjente Guds herredømme og underkastet seg Guds lov (Toth, 2013, s. 161). Et ofte anerkjent mål for islamismen er å etablere ummaen, selv om Qutb også så på eksistensen av Guds herredømme over hele jorden som en større ambisjon. Begge er riktig (Toth, 2013, s. 161), fordi det islamske umma - i motsetning til et muslimsk samfunn - kun eksisterer når det samfunnet anerkjenner Guds herredømme, autoritet og lov. Dette betyr at så lenge du gir din fulle lojalitet til ummaen, lever du i tråd med Qutbs ambisjoner for Guds herredømme over menneskeheten, og bidrar til å nå hans globale mål.

Qutb forsto Islam som en universell frigjøringsideologi (Sørensen, 2012, s. 190). Når bare mennesket var opplyst nok, ville de selv velge islam og bli frigjort. Så snart menneskene var frigjort fra sine begjær, ville islam gi dem valgfrihet innenfor klare rammer. Det islamske samfunnet var det eneste siviliserte samfunn og kampen mot Jahiliyya var en kamp om sivilisasjonen. Inntil Hakimiyya var etablert på jorden mente Qutb at menneskene ville forbli gjennomsyret av Jahiliyya, og muslimene skulle fortsette å stå imot og strebe etter å nå målet (Sørensen, 2012, s. 196). Veien til det ideelle og universelle Hakimiyya var lang, og havet av Jahiliyya stort. Etableringen av den islamske staten ble et viktig springbrett for videre kamp mot Jahiliyya (Sørensen, 2012, ss. 196-197). Kampen mot Jahiliyya vil med det foregå til hele menneskeheten er frigjort og menneskene lever i harmoni. Første steg på veien var den islamske staten.

Det var den islamske bevegelsen som skulle nå dette første steget (Toth, 2013, s. 123). Den ideelle islamske bevegelsen inkluderte blant annet rettmessig troende, opprettelsen av en fortropp, arbeid for utbredelse av islam, og bruken av makt for beskyttelse, for å klarere veien, og for å ødelegge Jahiliyya. Bevegelsen skulle ledes av denne spesielt dedikerte fortroppen, som skulle gjenopprette den islamske staten og det islamske samfunnet. Staten skulle styres av Sharia, og samfunnet generelt skulle være befolket av dedikerte og troende muslimer som fulgte islams standarder. Det som gjennomsyrer dette systemet er Guds totale herredømme, Hakimiyya (2013, ss. 123-24). Qutb trodde at problemene i den muslimske verden kunne løses så lenge systemet ble etablert. Systemet kan gjenkjennes som kalifatet (2013, s. 212). Målet var å innlemme hele verdens befolkning i dette (2013, ss. 123-124). Den islamske bevegelsen skulle altså i første omgang gjenreise den islamske staten og samfunnet, for deretter å ekspandere islam til hele verden.

Det fremstår som om Qutbs større ambisjoner om å la Gud styre over hele jorden er en sentral forlengelse av det mer generelle islamistiske målet om den islamske staten. Videre, hvis man sammenligner med definisjonen av islamismen så skiller heller ikke Qutbs syn på den islamske staten og implementering av Sharia seg så veldig fra ideologien generelt. Et påfølgende sentralt spørsmål som må besvares for å forstå Qutbs videre program er hvordan Guds herredømme på jorden, Hakimiyya, skulle virkeliggjøres.

3.2.3 Jihad

I boken *Milepæler* (2004) beskriver Qutb Jihad som:

”(...) et totalt opprør mot alle former for menneskeskapte institusjoner, en altomfattende revolusjon som berører hele kloden, en jakt på dem som har tilranet seg guddommelig makt og som styrer ved menneskeskapte lover. Dette betyr at menneskets herredømme skal knuses og erstattes av Guds herredømme” (Vogt, Forord, 2004, s. XII).

Det er islams rett og plikt til å frigjøre mennesket fra å tjene mennesker og la dem tjene Gud, og dermed virkeliggjøre Hakimiyya (Qutb, 2004, s. 77). En gjennomgående oppfatning er, at for Qutb, var målet med Jihad å rive opp Jahiliyya livsstilen, erstatte den med Hakimiyya, og innføre streng Sharia. Det er fortroppen med rettmessige og dedikerte muslimer som deler tro og oppfatning om etableringen av den islamske stat og samfunn, som skal gjør dette (Sørensen, 2012; Toth, 2013; Vogt, 2004). Jihad blir med det et middel for å nå det større målet om å frigjøre menneskene på jorden.

Jihad kan i generell forstand oversettes til å bety; anstrengelse, streben, og kamp i jakten på Guds vilje, for å spre troen, og promotere Guds herredømme på jorden (Toth, 2013, s. 143). Blant muslimer flest er det ordinert sett kjent at Jihad først og fremst handler om selv-reorientering, preken og misjonering, lære og utdanning, samfunns velferd og utvikling, parti-politikk, og kun når høyst nødvendig militære og voldelige midler, men da defensivt for å beskytte Islam. Tilknyttet dette finnes det derfor tre grunnleggende former for Jihad; Jihad av hjertet, Jihad av tungen, og Jihad av hånden (2013, s. 145). Qutb tilføyde en fjerde som et offensivt svar på Jahiliyyas utbredelse og aggresjon.

Denne fjerde formen er kjent som *Jihad av sverdet*, som "(...) explicitly promotes militancy and holy combat (...)" (Toth, 2013, s. 145). Dette kan sies å være det Vestlig media tradisjonelt sett forbinder med Jihad. Qutb gikk angivelig langt i å demonstrere at det ikke bare var nødvendig med militær og hellig krig, men det var foreskrevet i Koranen. Han skal ha argumentert for at profeten Muhammad bruke alle de fire formene for Jihad for å spre religionen, og ved etableringen og beskyttelsen av den første islamske staten. Qutbs posisjon om Jihad var rett på sak; Utbredelse av Guds religion og Militær kamp i hans navn, var ikke bare rettferdig, men obligatorisk og ærefullt (2013, s. 158). Plikten til Jihad var ikke bare en samfunnsplikt, men også en individuell plikt (2013, s. 330). Qutb mente at det var feilaktig å tolke Jihad generelt som en ren forsvarskamp av religionen (Sørensen, 2012, s. 198). Med forsvar mener Koranen angivelig «forsvar av mennesket», som betyr at det større strategiske perspektivet er offensivt, væpnet verdensrevolusjon som vedvarende tilstand for å forsvare Islam og menneskeheten fra Jahiliyya. På den måten blir væpnet og militant kamp et akseptabelt virkemiddel. Det fremstår som om det er denne tolkningen av Koranen som hjemler bruken av voldelig militant og væpnet motstand for enhver troende muslim.

Det var ikke nok for Qutb at fortroppen skulle kjempe mot det vantro Jahiliyya gjennom de tre ordinære formene for Jihad. Bruken av offensiv vold, eller nærmere sagt militær og hellig krig, var et legitimt og nødvendig virkemiddel for at Islam skulle vinne igjennom det veletablerte Jahiliyya. Videre i oppgaven vil begrepet Jihad være synonymt som Jihad av sverdet, der annet ikke er spesifisert.

3.2.4 Qutbs program oppsummert

Dette kapitlet har redegjort for Sayyid Qutbs politiske program for å redde menneskeheten fra avgrunnens rand. Programmet består av de tre konseptene Jahiliyya, Hakimiyya og Jihad. Jahiliyya er det hedenske herredømme der mennesker er herrer over andre mennesker. Det er skapt og eksportert av Vesten til de muslimske landene og resten av verden. For å frigjøre menneskene må en rettmessig fortropp av troende muslimer starte kampen for å bekjempe og ødelegge Jahiliyya. Det første målet er å etablere den islamske staten, for deretter å ekspandere islam til å omfavne alle mennesker på jorden, slik at verden kan få et nytt lederskap. For å klare å bryte gjennom det veletablerte Jahiliyya holder det ikke å føre ordinære former for Jihad, og fortroppen må derfor engasjere seg i militant og hellig krig mot eksisterende samfunnsorden.

4 Charteret av 1988 og Qutbs program

Selv om Sayyid Qutb ideer har hatt enorm politisk innflytelse innen islamismen (Sørensen, 2012, s. 182), finnes det ingen eksplisitt link mellom hans program og Charteret av 1988. Charteret henviser aldri til Qutb direkte. Likevel argumenterer blant annet Gleis og Berti (2012, s. 136) for at det er åpenbare tegn til Qutb i Charteret. For å svare på problemstillingen sammenlignes Charterets innhold og omtale, med de tre hovedkonseptene i Qutbs program. Dette gjøres ved å se på likheter og ulikheter, og hvordan disse henger sammen. Avsnittene oppsummeres underveis, men i hovedsak sammenlignes likheter og ulikheter i en felles oppsummering til slutt i vert delkapittel.

4.1 *Jahiliyya: Israel og Sionistene*

For Sayyid Qutb har alle land og samfunn i verden, spesielt Vesten og de muslimske, blitt omsluttet av Jahiliyya, og må bekjempes og ødelegges. To sider av Charterets fiendebilde viser til likhetstrekk med Qutbs Jahiliyya: Imperialismakter og kampen mellom islam og de vantro.

Først imperialismakter. I artikkel 32 heter det: “World Zionism and Imperialist powers try with audacious maneuvers and well-formulated plans to extract the Arab nations one by one from the struggle with Zionism (...)” (1988). I artikkel 22 står det videre: “With wealth they controlled imperialistic nations and pushed them to occupy many nations to exhaust their (natural) resources and spread mischief” (1988). Artikkel 32 knytter den jødiske sionismen sammen med imperialismaktene ifølge Sørensen (Sørensen, 2012, s. 210). Når Charteret også trekker inn anti-imperialistiske trekk i artikkel 22 som en viktig del av sitt fiendebilde, så mener Sørensen det smaker mye av Qutb (2012, s. 210). Charterets artikkel 22 og 32 kan forklare hvorfor Charteret og Qutb har en felles fiende i imperialismaktene. Det forklarer i mindre grad hvorfor Charterets fokus også rettes mot Palestina hvor Israel er hovedfienden. Charterets Artikkel 6 konstaterer Hamas’ tilknytning til landområdet, hvor målet er å reise Allahs bannere over hele Palestina. I artikkel 12 står det: “There is not a higher peak in nationalism or depth in devotion than Jihad when an enemy lands on the muslim territories. Fighting the enemy becomes the individual obligation of every muslim (...)” (1993). Artikkel 12 presiserer at dette handler om nasjonalisme, og at beskyttelse av muslimsk land mot fienden (jøder) blir en plikt for enhver muslim. Artikkel 15 trekker videre frem at Palestina innehar islams hellige steder,

og underbygger således denne plikten. Artikkel 34 plasserer til slutt Palestina som hjerte av jorden: “Palestine is the heart of the earth, the meeting of the continents, and the lure of the avaricious since the dawn of history.” (1988). Mozaffari oppsummerer disse artiklene til å bety at enhver muslim i verden har en plikt til å kjempe for Israels utslettelse og gjenreisningen av Palestina som et muslimsk land (Mozaffari, 2011, s. 178). Det kan tyde på at Charteret anerkjenner trusselen representert gjennom imperialismaktene, men velger å fokusere innsatsen mot Israel.

Så til oppfatningen om en kamp mellom islam og de vantrø. I slutten av artikkel 22 konstateres følgende: “When Islam is manifest, the unbelievers’ powers unite against it because the Nation of unbelievers is one” (1988). Meir Litvak (1998, s. 150) mener Hamas ser på kampen mot Israel og jødene som en del av en større religiøs krig mellom islamske og vestlige sivilisasjoner, og at for Hamas er dette bredere islamske perspektivet blitt fremhevet gjennom den direkte konfrontasjonen med Israel. Artikkel 22 forklarer hvorfor Charteret deler oppfatning med Qutb om en eksistensiell kamp mellom Islam og de vantrø. Igjen forklarer ikke dette hvorfor Charteret så sterkt viser til en sentripetal kraft til Palestina (Mozaffari, 2011). Mens en sentrifugal kraft ekspanderer fra sentrum (nasjonalt til globalt), så vil en sentripetal kraft trekke andre krefter inn mot sitt eget sentrum (globalt til nasjonalt). Mozaffari (2011, s. 179) mener Charteret definerer verdens-sionismen som islams fiende nummer én og at det beskylder de for å bruke Palestina som base for å ødelegge de nærliggende muslimske landene, for deretter å erobre verden. Derfor må alle muslimer samles sine anstrengelser om Palestina. Dette kan tyde på at Charteret ser på kampen mot Israel i Palestina som starten på en større eksistensiell kamp.

På denne bakgrunn kan det tyde på at Charteret viser til likheter med Qutbs Jahiliyya. Qutbs Jahiliyya fremstår som et resultat av imperialismaktenes virksomheter. Charteret mener jødene trådstyrer imperialismaktene. Det kan derfor sies at Charteret og Qutb deler den samme fienden i imperialismaktene. Qutb så på Jahiliyya som en eksistensiell trussel for Islam. Når Charteret plasserer Hamas og kampen med Israel inn en større eksistensiell kamp mellom vantrø og islam, hvor Jahiliyya og de vantrø forstås som det samme, så kan det sies at Charteret og Qutb deler en oppfatning om en eksistensiell kamp. Charterets viser også til ulikheter med Qutbs Jahiliyya. Charterets fiendebilde er i første omgang nasjonalt sentrert, tilknyttet Palestina og utslettelsen av Israel. I tillegg anser Charteret jøder som islams fiende nummer én og ikke nødvendigvis alle vantrø

stater og samfunn i verden. Qutbs fokus var i første omgang rettet mot de Vestlig influerte muslim-landene. Det kan derfor tyde på at Charteret og Qutb innledningsvis har ulikt fokus i det samme fiendebildet.

4.2 Hakimiyya: Den islamske staten Palestina

Hakimiyya er Qutbs idealsamfunn. Et samfunn hvis forutsetning er at all autoritet hviler hos Gud, og hvor muslimene underkastet seg totalt, og følger Guds lover sharia. Tre sider ved Charteret viser til likheter med Qutbs konsept Hakimiyya: Ummaen, den islamske staten og fortroppen.

Først til ummaen. Før Hakimiyya var etablert over hele jorden var ummaen det eneste muslimene kunne gi sin fulle lojalitet til (Sørensen, 2012, s. 188). Charteret plasserer Hamas innenfor et umma fordi det viser til de samme kravene Qutb stiller til et slikt samfunn: All autoritet gis til Gud og sharia skal følges.

I Charterets artikkel 1 konstateres det at Hamas sitt program er islam: "Islam is its system. From Islam it reaches for its ideology, fundamental precepts, and world view of life, the universe and humanity; and it judges all its actions according to Islam" (1988). Sørensen omtaler innholdet i artikkel 1 som det aller mest sentrale i idégrunnlaget til organisasjonen (2012, s. 208). Henry Munson (2003, s. 44) uttrykket videre at innholdet i artikkel 1 er et standard tema blant islamistiske grupper. Gleis og Berti (2012, s. 136), mener religion spesielt er viktig for å forstå Hamas. I likhet med andre militante religiøse politiske bevegelser, påkalles religion som en rettferdiggjøring for deres handlinger og mål. Samtidig brukes religion som en sosial konstruksjon til å definere deres identitet, regulere indre justis, og tilby kilde til legitimitet for organisasjonens eksistens. Dette kan forklare hvordan Charteret gir all autoritet til Gud. Religion er allikevel bare én av to hovedpilarer i Charterets ideologi. I tillegg til denne religiøse tilknytningen er også en Palestinsk nasjonalisme en viktig pilar for Charterets ideologi (Gleis & Berti, 2012, s. 136). Munson (2003, s. 44) mener at Charteret går så langt som å legitimere nasjonalisme, spesielt Palestinsk nasjonalisme, som en integrert del av islam. I artikkel 12 står følgende som understreker dette: "Nationalism, from the point of view of the Islamic Resistance Movement, is part and parcel of religious ideology. There is not at higher peak in nationalism or depth in devotion than Jihad when an enemy lands on the Muslim territories. Fighting the enemy becomes the individual obligation of every Muslim (...)"

(1988). Munson (2003, s. 45) kommenterer videre at for mange islamister anses en slik nasjonalisme som hedenskap, men at Hamas selv ser på konflikten i religiøse termer, som en kamp mellom muslimer og jøder. For Qutb var kilden til Hakimiyya Gud, og Gud alene. Noe annet enn lojalitet til Gud var hedenskap (Toth, 2013, s. 138). Selv om Charteret er åpent om Hamas' nasjonalisme, kan artikkel 12 i det minste tyde på at de selv legitimerer denne nasjonalismen som resultat av en religiøs plikt til å forsvare det muslimske landet Palestina. Nasjonalismen er på den måten ikke tilknyttet menneskelig herredømme, og noe som påvirker deres underkastelse til Gud. Det kan derfor sies at de gir all autoritet til Gud, selv om de har en nasjonalistisk agenda.

I Charterets artikkel 11 står det videre at Hamas handlinger skal styres etter Sharia: “Any action taken in contradiction to the Islamic Shari’a concerning Palestine is unacceptable action (...)” (1988). Selv om artikkel 11 konstaterer dette, er det interessant at å observere at dette er eneste gangen begrepet *sharia* nyttes i Charteret. Det fremstår også som vanskelig å finne tilstrekkelig litteratur om Charteret og Hamas' forhold til sharia. Sharia er allikevel en vanlig karakteristikk hos islamistiske bevegelser (Sørensen, Hagtvet, & Brandal, 2016, s. 18), noe Hamas omtales som (Sørensen, 2012, s. 208). Det kan derfor tyde på at Hamas i hvert fall i teorien tilfredsstillter Qutbs krav om å styre etter sharia. Selv om de selv aldri henviser til en spesifikk artikkel, mener Gleis og Berti (2012, s. 141) at Charteret viser til innenriks ambisjoner om at autentisk islam skal gjenopprettes i det palestinske samfunnet, spesielt i forbindelse med opprettelsen av en palestinsk stat. Hamas har allikevel i nyere tid¹ blitt kritisert for å ikke implementere og etterleve Sharia (Gleis & Berti, 2012, s. 115). Selv om Charteret konstaterer at Sharia skal følges, kan dette antyde at islamistiske grupper tolker implementeringen av Sharia forskjellig. Charteret viser allikevel til at Hamas skal følge sharia.

Så til den islamske staten. Artikkel 9 understreker dette målet ved å konstatere: “The Goal of the Islamic Resistance Movement is to conquer evil, break its will, and annihilate it so that the truth may prevail (...) so that the country may return to its rightful place (...) proclaiming the Islamic State”. Milton-Edwards og Farrell mener at dette indikerer at Hamas' endelige mål er en uavhengig stat i Palestina som styres etter i tråd med islam (Milton-Edwards & Farrell, 2010, s. 14). Det er få av kildene som er uenige i dette standpunktet i og med at det fremkommer så tydelig av Charteret ellers. Charterets

¹ 2008

artikkel 9 kan med det forklare hvorfor Chareret og Qutb deler det samme målet om den islamske staten. Derimot sier artikkel 9 ingen ting om at Hamas er en del av noe større, noe Charterets artikkel 2 tyder på å gjøre: "The Islamic Resistance Movement is a branch of the Muslim Brotherhood chapter in Palestine. The Muslim Brotherhood movement is an international organization. It is one of today's largest Islamic movements" (1988). Sørensen (2012, s. 208) mener dette tyder på at Hamas' virksomhet er delt i to: På den ene siden er de regionalt begrenset til Palestina, mens på en annen side er de en del av noe større. Det er i denne større konteksten Sørensen trekker inn brorskapet. Han mener Charteret anerkjenner de som en universell organisasjon med et universelt mål (2012, s. 209). Artikkel 2 viser med det at Hamas ser seg som en del av noe større. Det kan forstås som at Charteret deler tanken om den islamske staten, på lik linje med Qutb. Samtidig, som det ser på Hamas som en del av noe mer universelt, som Hakimiyya, gjennom brorskapet.

Til slutt fortroppen. I forbindelse med frigjøringen av Palestina, så konstaterer Charteret at de ikke vil klare det alene (Litvak, 2010, s. 723). I Charterets artikkel 14 beskrives det: "The problem of liberation Palestine is related to three spheres: the Palestinian sphere, the Arab sphere, and the Islamic sphere. Every one of them has a role to play in the struggle against Zionism." (1988). Litvak (2010, s. 723) oversetter dette til å bety at hvis muslimene samles om kampen vil de sikre denne første seieren. Siden Palestina anses som avgjørende for å frigjøre den muslimske verden, så mener Litvak at Hamas anser en samlet kamp som første steg på veien for å etablere denne islamske staten Palestina. Litvak mener at Hamas derfor ser seg selv som en fortropp som kjemper for å forsvare hele den arabiske og islamske nasjonens ære. Selv om Litvak selv ikke henviser til noen artikkel direkte, så indikerer introduksjonen til Charteret det samme ved å konstatere: "The Islamic Resistance Movement went forth to perform its role *Mujahida*² (Struggling) for the sake of its Lord." (1988). Denne forståelse plasserer Hamas som en fortropp, men primært i forbindelse med Israel og Palestina. Det som ikke er tatt i betraktning her er at Qutb mente fortroppen skulle starte med de korruperte muslimske landene. Michael Knapp (2003, s. 87) mener Qutb var en av de som ville at den islamske bevegelsen skulle starte med den nære fienden, nemlig de korruperte muslimske statene. Først når denne nære fienden var slått, skulle Jihad rettes mot den fjerne og eksterne fienden. I følge Knapp

² Begrepet Mujahidin (flertall for Mujahida) er et begrep som nyttes om en muslim som kjemper Jihad (The Oxford Dictionary of Islam, 2018).

inkluderte dette den eksterne fienden Israel. Siden Qutbs avsky mot de korruperte muslimene var enda større enn mot Sionistene og korsfarerne (Toth, 2013), kan dette tyde på at Charterets prioritet og fokus mot Israel, er utenfor Qutbs innledende plan for Jihad. Tilknytningen Artikkel 2 trekker til det Muslimske brorskapet kan allikevel tyde på at det er brorskapet som er ment å håndtere den større muslimske verden, mens Hamas etablerer den islamske staten Palestina.

På denne bakgrunn viser Charteret tydelige likheter til Qutbs ambisjoner for Hakimiyya. Ummaen fremstår som en viktig start for å etablere Hakimiyya på jorden. Charteret uttrykker et levesett i tråd med ummaen. Det kan derfor sies at Hamas er et muslimsk umma og således har rettmessige plass i Qutbs islamisme. For Qutb var den islamske staten et videre springbrett for å etablere Hakimiyya på jorden. Charterets mål er å etablere den islamske staten Palestina. Det kan derfor sies at Charteret deler Qutbs innledende mål for Hakimiyya. Charteret viser også til Hamas som en fortropp, men først og fremst i forbindelse med etableringen av den islamske staten. Det fremstår som om det er brorskapet som i første omgang skal fortsette den større kampen for islam. Charteret viser også til ulikheter til Qutbs Hakimiyya. Charteret viser til helt klare nasjonale mål og en nasjonalisme, som Qutb ikke mente var forenelig med Guds herredømme Hakimiyya. Denne nasjonalismen kan også sies å skille Hamas fra en dedikert fortropp med globale ambisjoner til en fortropp med begrensede nasjonale målsettinger og feil prioritet angående fiende.

4.3 Den fjerde Jihad: Militær og Hellig krig

Militær og hellig krig, var for Qutb et legitimt og nødvendig virkemiddel for at Islam skulle vinne igjennom det veletablerte Jahiliyya. På fire måter er det mulig å se likheter i Charteret og Qutbs syn på Jihad: Tilknytning til brorskapet, middel i en større global kamp, individuell Jihad og hjemmelen for Jihad.

Først til tilknytningen til Det muslimske brorskapet. Introduksjonen til Charteret konstaterer: “The Islamic Resistance movement went forth to perform its role *Mujahida* (struggling) for the sake of its Lord. The Movement placed its hands with the hands of all the *Mujahidin* who strove to free Palestine.” (1988). Meir Litvak oversetter den samme delen av introduksjonen til å bety: “There is no solution to the Palestinian question except through Jihad.” (2010, s. 716). Litvak mener utsagnet markerer transformasjonen hvor

Det muslimske brorskapet i Palestina gikk fra å være en religiøs sosial bevegelse til å bli en politisk og militær bevegelse som omfavnet Jihad av sverdet da de opprettet Hamas. Han mener utsagnet i introduksjonen er et forsøk på å bruke denne fjerde formen for Jihad som en kilde til mobilisering (2010, s. 716). Abu-Amr (1993, s. 12) mener at det fins liten tvil i at Charteret i liten grad vektlegger brorskapets hovedmål om å transformere samfunnet, og i større grad vektlegger Palestina og Jihad. Imidlertid mener han hovedmålet til brorskapet (også den Palestinske delen) var å transformere samfunnet til å bli så likt som mulig det profeten Muhammad og hans følgere etablerte (Abu-Amr, 1993, s. 6). Først og fremst som en religiøs sosial bevegelse, ikke politisk og militær. Qutbs ideer om aktiv motstand mot og nullsamarbeid med eksisterende orden, inspirerte hos brorskapet i Palestina (Abu-Amr, 1993, s. 6). Hva Abu-Amr legger i begrepet *eksisterende orden* fremstår imidlertid noe uklart. I forbindelse med at det inspirerte den Palestinske grenen av brorskapet kan det for eksempel være både Israel og Vestlig imperialisme. Brorskapet, som religiøs sosial bevegelse, hadde ikke noe annet valg enn å ty til mer offensive virkemidler for å nå igjennom i kampen mot Israel (Gleis & Berti, 2012, s. 119). Opprettelsen av Hamas fremstår som et behov for å ty til Jihad av sverdet. Så til Jihad som en middel i en større global kamp. I artikkel 7 i Charteret står følgende:

The Last Hour would not come until the Muslims fight against the Jews and the Muslims would kill them, and until the Jews would hide themselves behind a stone or a tree and a stone or a tree would say: Muslim or Servant of Allah there is a Jew behind me; come and kill him; but the tree of Gharqad would not say it, for it is the tree of the Jews (1988).

Litvak (2010, s. 727) mener at ved å sitere tradisjonen av *the promise of the stones and trees*, så konstaterer Charteret at dommedag vil først komme når muslimene bekjemper og dreper jødene. Denne siteringen omtaler han som en vanlig tradisjon blant islamister for å rettfærdiggjøre drap av jøder. Charterets artikkel 7 indikerer med dette at etableringen av den islamske staten Palestina ikke er det eneste målet for deres Jihad, men også å føre det mot jødene til dommedag. Litvak (2010, s. 727) mener videre at Charterets artikkel 7 gjør den fjerde formen for Jihad mot jødene til en forutsetning for å fullføre Guds løfte om hans herredømme over jorden. Å uttrykke at man vil føre en slik Jihad mot jødene til dommedag forstås som relativt offensivt. Artikkel 7 forklarer med det at også Charteret ser på Jihad som et offensivt middel i en større global kamp. Selv om Charterets

retorikk indikerer en offensiv og global Jihad, fremstår det også som om dets mål med Jihad er defensiv og nasjonal. Michel Knapp (2003, s. 87) mener at Charterets syn på Jihad først og fremst er defensivt. Han baserer dette på at Charteret uttrykker at Jihad kreves for å gjenreise islams land Palestina, ikke ekspandere det. Knapp henviser aldri til en av artiklene direkte, men mener språket i Charteret tyder på en defensiv Jihad, ikke offensiv. Knapps beskrivelser (2003) gir også mening sett i lys av at Charteret viser til at fienden i første omgang er Israel, og at dets mål er etableringen av den islamske staten. Det kan tyde på at Charteret bruker Jihad for å i førsteomgang trygge det islamske hjemlandet Palestina mot naboene jødene og Vesten. Samtidig, når det islamske landet er trygt og staten opprettet, vil Jihad fortsette mot jøder over hele jorden til dommedag.

Til slutt til kallet på individuell Jihad. I artikkel 12 heter det som tidligere nevnt: “There is not at higher peak in nationalism or depth in devotion than Jihad when an enemy lands on the Muslim territories. Fighting the enemy becomes the individual obligation of every Muslim man and women.” (1988). Gleis og Berti (2012, s. 136) mener Charterets artikkel 12 og dets kall på alle muslimer til å føre individuell Jihad, er i tråd med Qutbs visjon. De trekker også frem at Qutbs bøker, *I skyggen av Koranen* og *Milepæler*, og hans lære om den universale og viktige plikten av å føre Jihad mot det som her omtales som Jahiliyya, har spilt en viktig rolle i utformingen av de radikale sunni-kreftene på blant annet Gaza stripen, hvor Hamas holder til. På grunn av Jahiliyyas store utbredelse, så Qutb på individuell Jihad som viktig (Toth, 2013). Individuell Jihad strider imidlertid mot den klassiske doktrinen for Jihad, hvor hellig krig er en plikt som pålegges samfunnet, og ikke individet (Vogt, 2018). Michael Knapp (2003, s. 87) mener videre at Charterets artikkel 12 hjemler Jihad gjennom Vestlige maktens invasjon av muslimsk land. Det er ifølge han, denne nødsituasjonen som endrer Jihad fra å være et kollektivt ansvar for utvidelsen av Islam, til å bli en individuell plikt for enhver muslim til å ta tilbake det tapte landet. Hamas kan derfor ikke vente på godkjenning av en etablert regjering, fordi noe slikt styre ikke eksisterte enda, men at de har Guds godkjenning i stedet. Sett i lys av at Qutb så på militær kamp i Guds navn som obligatorisk for enhver muslim som svar på Jahiliyyas utbredelse (Toth, 2013), kan dette tyde på at Charteret og Qutb hjemler sin Jihad med samme argument.

På denne bakgrunn viser Charteret tydelige tegn til Qutbs syn på Jihad. Jihad av sverdet fremstår som en sentral del av Charterets rasjonale. Allikevel viser Charteret at det i første omgang prioriterer en slik Jihad mot Israel, og ikke de omkringliggende landene

influert av Vesten. Sett i lys av jødernes sentrale plass i Jahiliyya, indikerer Charteret globale ambisjoner for Jihad på lengre sikt. Charteret tyder videre til likheter med Qutbs konsept ved å fremme en individuell plikt og å forankre denne hos Gud.

5 Konklusjon

Hamas er en sunni-muslimsk motstandsbevegelse med røtter tilbake til den Palestinske intifadaen i 1987, og er i dag et anerkjent politisk parti i Palestina (Wintour, 2017). Høsten 2017 uttaler de følgende om USAs anerkjennelse av Jerusalem som Israelsk hovedstad: "This Zionist policy supported by the US cannot be confronted unless we ignite a new intifada (...)" (Sanches, 2017). Med utgangspunkt i dette og islamismens sentrale plass i muslimsk militante opprør, har oppgaven undersøkt hvordan Hamas' Charter av 1988 kan sies å representere den politiske ideologien. For å få til dette har oppgaven undersøkt ideologien slik den ble foreskrevet av den islamistiske tenkeren Sayyid Qutb. Oppgaven har videre sammenlignet Charterets innhold og omtale med hovedtrekkene i hans islamisme, avgrenset til hans politiske program. Fordi Charteret ikke eksplisitt henviser til Qutb er det ikke gitt at en slik sammenheng faktisk eksisterer, men oppgaven argumenterer allikevel for at Charterets hovedlinjer samsvarer med Qutbs program på flere områder.

I likhet med Qutbs Jahiliyya, har Charteret et fiendebilde som oppfattes som globalt og som en trussel mot islam. Fiendebildet har også likheter ved at det ser på imperialistmakter, spesielt de Vestlige, som hovedfiende. Charteret tyder også på å plassere Hamas som et muslimsk umma, noe som var en viktig start for å nå Qutbs Hakimiyya. Charterets videre mål om å etablere den islamske staten, samsvarer også med Qutbs første steg for å etablere Guds herredømme, Hakimiyya, på hele jorden. I lys av dette viser Charteret også tegn til Qutbs globale ambisjoner for Jihad gjennom å plassere alle verdens jøder som hovedaktør bak de vantro kamp mot islam.

Charteret og Qutbs program skiller seg også på noen områder; hovedsakelig på grunn av Charterets nasjonale fokus på Palestina og utslettelsen av Israel. Charteret skiller seg fra Qutbs Hakimiyya ved at det i første omgang fokuserer på den islamske staten Palestina, og har ingen egen global agenda. Charterets syn på Jihad skiller seg også fra Qutb ved at det i første omgang ønsker å fokusere innsatsen mot Israel, og ikke de omkringliggende korrupte muslimske statene.

Oppgaven konkluderer med at Charteret av 1988 innehar klare spor av Qutbs islamisme. Oppgaven gir innsikt i årsakene for militante sunni muslimske opprør fordi den i første omgang belyser tre konsepter som er gjengangere i Sayyid Qutbs islamisme. Basert på Qutbs betydelige plass innen islamismen og de tre konseptenes sporbarhet i Charteret av 1988, er det mulig å teoretisk generalisere dette til også å gjelde andre militante sunni-islamistiske opprørsgrupper. Oppgaven viser samtidig til et viktig skille mellom globale versus nasjonale ambisjoner hos slike grupper, noe som også fremstår som hovedforskjellen mellom Charteret og Qutb.

6 Videre forskning

Oppgaven har presentert en tematikk som fint lar seg studere på avstand, gjennom dokument- og litteratur-studier. Som beskrevet i kapittel 2, metode, kan dette begrense validiteten i funnene fra undersøkelsen. Det anbefales derfor feltstudier i forbindelse med å forstå Hamas og deres ideologi ytterligere. Spesielt interessant hvis Hamas gjør alvor av sine ord om en ny intifada. Oppgaven kan i så måte nyttes som utgangspunkt for en slik studie. For å styrke den teoretiske generaliseringen som er gjort i dette enkelt-case studiet, kan oppgaven også nyttes som utgangspunkt for videre flere-case studier om islamismens utbredelse og fotfeste i andre militante muslimske opprørsgrupper.

7 Litteraturliste

- Abu-Amr, A. (1993). Hamas: A Historical and Political Background. *Journal of Palestine studies utgave 22, no. 4*, ss. 5-19.
- U.S. Department of State. (2018, 03 10). *Foreign Terrorist Organizations*. Hentet fra U.S. Department of State - Diplomacy in Action: <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>
- Wintour, P. (2017, 05 01). *The Guardian*. Hentet fra www.theguardian.com: <https://www.theguardian.com/world/2017/may/01/hamas-new-charter-palestine-israel-1967-borders>
- Vogt, K. (2004). Forord. I S. Qutb, *Milepæler* (N. S. Eggen, Overs., Norsk utgave. utg., ss. VII-XV). L.S.P. Forlag.
- Vogt, K. (2018, Februar 20). *Jihad*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/jihad>
- Eldstad, H. (2016, juni 13). *Dommedag*. Hentet februar 20, 2018 fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/dommedag>
- FN-Sambandet. (2017, januar 19). *Palestina*. Hentet februar 14, 2018 fra FN-Sambandet, United Nation Association of Norway: <https://www.fn.no/Konflikter/Palestina>
- Gleis, J. L., & Berti, B. (2012). *Hezbollah and Hamas, A Comparative studie*. Baltimore, Mariland: The Johns Hopkins University Press.
- Grothe, Bente. (2018, 23. januar). Sionisme. I Store Norske Leksikon. Hentet 5.april 2018 fra <https://snl.no/sionisme>.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? - Innføring i samfunnsvitenskapelig metode, 2.utg.* Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Jensehaugen, J. (2018, februar 28). *Hamas*. Hentet mars 01, 2018 fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/Hamas>
- Johannesen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til Samfunnsvitenskapelig Metode*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kværne, P. (2009, februar 13). *Kari Vogt*. Hentet mars 26, 2018 fra Norsk Biografisk Leksikon: https://nbl.snl.no/Kari_Vogt
- Knapp, M. G. (2003). The concept and practice on Jihad in Islam. *Parameters; Carlisle Barracks Vol. 33, Iss. 1.*, ss. 82-94.

- Leraand, D., & Jensehaugen, J. (2018, februar 28). *Intifada*. Hentet mars 04, 2018 fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/intifada>
- Litvak, M. (2010). "Martyrdom is Life": Jihad and Martyrdom in the ideology of Hamas . *Studies in Conflict & Terrorism, utgave 33* , ss. 716–734.
- Litvak, M. (1998, Januar). The Islamization of the Palestine-Israeli Conflict: The Case of Hamas. *Middle Eastern Studies; 34, 1; Military Database* , ss. 148-160.
- Munson, H. (2003). Islam, Nationalism and Resentment of Foreign Domination. *Middle East Policy* , 10 (2), 40-52.
- Milton-Edwards, B., & Farrell, S. (2010). *Hamas*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Mozaffari, M. (2007, marsj). What is Islamism? History and Definition of a Concept. *Totalitarian Movements and Political Religions - Vol. 8. No. 1* , ss. 17–33.
- Mozaffari, M. (2011). Hva er islamisme? Et begreps historie og definisjon. I Ø. Sørensen, B. Hagtvedt, & B. A. Steine, *Ideologi og Terror* (ss. 161-189). Oslo: Dreyer.
- Qutb, S. (2004). *Milepæler* (Norsk utgave. utg.). (N. S. Eggen, Overs.) L.S.P Forlag.
- Sanches, R. (2017, 09 07). *The Telegraph*. Hentet februar 02, 2018 fra www.telegraph.co.uk: <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/12/07/israel-braces-unrest-hamas-calls-donald-trumps-jerusalem-decision/>
- Sørensen, Ø. (2012). Islamismen - religion som politikk, politikk som religion . I Ø. Sørensen, *Drømmen om det fullkomne samfunn, Fire totalitære ideologier - en totalitær mentalitet?* (ss. 171-219). Oslo: Aschehoug.
- Sørensen, Ø., Hagtvet, B., & Brandal, N. (2016). *Islamiske - Ideologi og Trussel*. Oslo: Dreyers Forlag.
- Stenersen, A. (2018, februar 20). *al-Qaida*. Hentet mars 10, 2018 fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/al-Qaida>
- Rønneberg, K. (2017, september 06). *Aftenposten*. Hentet januar 28, 2018 fra [www.Aftenposten.no](https://www.aftenposten.no): <https://www.aftenposten.no/verden/i/kaJXPj/Donald-Trump-I-dag-anerkjennervidetapenbareJerusalemerIsraels-hovedstad>
- Roshandel, J., & Chadha, S. (2006). *Jihad and International Security* . New York: Palgrave Macmillian.
- The U.S. Army . (2007). *Marine Corps Counterinsurgency Field Manual* . Chicago : The University of Chicago Press.
- The Editors of Encyclopedia Britannica. (2018, februar 23). *Hamas*. Hentet februar 26, 2018 fra Britannica Encyclopedia: <https://www.britannica.com/topic/Hamas>

- The Islamic Resistance Movement. (1993). *Charter of The Islamic Resistance Movement (Hamas) of Palestine* (Vol. 22 (4)). (M. Maqdsi, Overs.) Palestina: Journal of Palestine Studies.
- The Oxford Dictionary of Islam. (2018, 04 03). *Mujahidin*. (J. L. Esposito, Redaktør) Hentet 04 03, 2018 fra Oxford Islamic Studies Online:
<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1593>
- Toth, J. (2013). *Sayyid Qutb - The Life and Legacy of a Radical Islamic Intellectual*. New York: Oxford University Press.